

Aleksandar Matković*

KRIVIČNA DELA POVEZANA SA OKULTIZMOM – POJAM, PASIVNI SUBJEKTI I OBJEKTI RADNJE IZVRŠENJA

Apstrakt: U prvom delu rada analiziran je pojam krivičnih dela povezanih sa okultizmom kroz prikaz i kritičko razmatranje postojećih određenja, nakon čega je autor formulisao predlog nekolicine pravno orijentisanih definicija. U drugom delu rada razmotrena su obeležja četiri karakteristične kategorije pasivnih subjekata i objekata radnje izvršenja koje se frekventnije susreću u praksi – čovek (tj. ljudsko biće); životinje; grobna parcela, grobno spomen obeležje, posmrtni ostaci; verski hramovi, verski spomenici i druga crkvena imovina. Analizirane su odlike svih navedenih kategorija, obeležja njihovih specifičnih potkategorija, kao i karakteristična krivična dela koja stoje u vezi sa pobrojanim pasivnim subjektima, odnosno objektima.

Cljučne reči: okultizam, satanizam, okultni kriminal, pasivni subjekti, objekti radnje izvršenja.

1. POJAM I DEFINICIJE KRIVIČNIH DELA POVEZANIH SA OKULTIZMOM

Kriminalitet povezan sa okultizmom¹ predstavlja materiju o kojoj u nauci postoje značajne nesuglasice. Razilaženja mišljenja susreću se već i u pogledu pojma rečenog kriminaliteta, njegovih vrsta i pojava oblika, rasprostranjenosti, stepena društvenog uticaja i dr. Štaviše, stavovi su neujednačeni čak i povodom samog generalnog postojanja kriminaliteta povezanog sa okultizmom, odnosno njegovih pojedinih tipova.² Pri tome, brojne oblasti ove kategorije kriminala do danas nisu

* al.matkovic@gmail.com

1 Imajući u vidu složenost i višeznačnost termina „okultizam“, potrebno je precizirati njegovo značenje. U ovome radu, izraz okultizam koristi se za označavanje svih sadržaja i aktivnosti koji su povezani sa izvesnom magijskom ili drugom spiritualnom doktrinom, odnosno sa magijskim ceremonijalom (kako u pogledu individualne prakse, tako i povodom kolektivnih obrednih aktivnosti), pri čemu je naša pažnja usmerena isključivo na manjinske verske zajednice/ individualne doktrine i sisteme „okultnog“ (primarno ezoterijskog i savremeno-magijskog, ali i tradicionalno-magijskog, paganskog i neopaganskog) karaktera, kao i na sinkretističke verske doktrine koje inkorporišu i neke od upravo navedenih okultnih komponenata. O ovom pitanju detaljnije u: A. Matković /2016/: *Krivično-pravni aspekti okultnih ritualnih aktivnosti* (doktorska disertacija), Beograd, str. 16–18.

2 A. Matković, *ibid*, str. 29–37. i d.

dovoljno proučene. Fokusrajući se na pravnu nauku, može se primetiti da proučavanja ove materije gotovo u potpunosti izostaju. Imajući sve rečeno u vidu, potrebno je za početak razmotriti sam pojam krivičnih dela i kriminaliteta koji stoje u konekciji sa domenom okultizma.

Prilikom teorijskog određenja navedene pojave veoma često se pribegava odrednici „okultni kriminal“, kao i drugim srodnim derivativnim nazivima (primera radi, uži pojam: „satanistički kriminal“ i sl). Takođe, prilikom determinacije, umesto kriminaliteta na generalnom nivou, kao polazište se ponekad uzima konkretna vrsta krivičnog dela (npr: „okulističko ubistvo“, „satanističko ubistvo“ i dr). Uvažavajući ovu okolnost, sada će biti prikazane i kritički analizirane neke od karakterističnih definicija.

Prema autoru Olson-Raimeru, okultni kriminal obuhvata ceremonijalne aktivnosti i/ ili ritualne radnje, uključuje sa okultizmom povezane obrasce ponašanja i motivisan je verom u neku okultnu ideologiju.³

Kao značajna, može biti ponuđena definicija okultističkog, odnosno satanističkog ubistva koju je usvojio američki (SAD) Nacionalni centar za analizu nasilnog kriminala (NCAVC). Prema njoj, ubistvo koje bi opravdano moglo biti nazivano satanističkim jeste ono koje je učinjeno od strane dve ili više osoba koje racionalno planiraju ovaj čin i čiji primarni motiv jeste zadovoljenje propisanog satanističkog rituala koji poziva na izvršenje ubistva.⁴ Ovu definiciju izvorno navodi Lening,⁵ usled čega je NCAVC najverovatnije zapravo usvojila njegovo određenje navedene inkriminacije. Mišljenja smo da ponuđeno određenje nije adekvatno u pogledu zahteva da broj izvršilaca bude minimum dvoje. Satanističko/ okultističko ubistvo može biti i individualni čin, ukoliko ispunjava ostale navedene uslove. Zahtev za brojnošću učinilaca mogao bi biti relevantan isključivo ukoliko se želi definisati ubistvo izvršeno od strane određenog satanističkog kulta, odnosno druge okultističke organizacije.

Perlmutter razmatra ovo pitanje koristeći odrednicu „ritualni kriminal“. On navodi da pomenuta kategorija kriminala obuhvata širok spektar svetih (*sacred*) i svetovnih (*secular*) nasilnih akata počinjenih od strane grupa i pojedinaca.⁶ Ovo određenje, generalno posmatrano, na solidan način obuhvata opšta obeležja okultnog kriminala. Međutim, mora se istaći zamerka u pogledu upotrebljavane terminologije. Čini se potrebnim izvesno preformulisano nedovoljno primerene konstrukcije „svetih i svetovnih nasilnih akata“ – primera radi, u izraz „nasilni akti povezani kako sa svetovnim, tako i sa duhovnim domenom“. Isti autor precizira svoje stanovište definišući ritualni kriminal kao onaj kriminal koji obuhvata ceremonijalne aktivnosti i/ ili ritualne radnje, koji često uključuje sa okultizmom povezane obrasce

3 G. Olson-Raimer /1990/: *Occult Crime: A Law Enforcement Primer*, Sacramento, p. 25.

4 J. E. Douglas, A. W. Burgess, A. G. Burgess, R. K. Ressler /2006/: *Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes* (second edition), San Francisco, p. 243.

5 K. Lanning /1989/: *Satanic, Occult, Ritualistic Crime: A Law Enforcement Perspective*, Quantico, pp. 23–24.

6 D. Perlmutter /2004/: *Investigating Religious Terrorism and Ritualistic Crimes*, Boca Raton, p. 3.

ponašanja i koji je često motivisan verom u neku okultnu ideologiju.⁷ Kao što se može primetiti, ovo određenje preuzima sve bitne elemente gore navedene Olson-Raimerove definicije.

Autori koji otvoreno zastupaju evangelističko-hrišćanski propagandni pristup posvetili su dosta pažnje ovoj problematici. Pri tome, njihovi stavovi najčešće su izrazito subjektivni i jednostrani. Ipak, sledeća definicija, iako na jednostavan i možda suviše slikovit način, prilično objektivno definiše navedeni kriminalitet. Naime, okultni kriminal definiše se kao svaki realni ili navodni zločin koji je na neki način povezan sa okultizmom i koji varira od, primera radi, tinejdzerskog ispisivanja grafita okultne sadržine, do serijskih ubistava kog kojih izvršioi koriste okultnu simboliku ili navode svoju posvećenost okultizmu.⁸ U prikazanoj definiciji značajno je uvođenje kategorije „navodnog zločina“, budući da se u ovoj oblasti veoma često radi o zločinima čije postojanje nije dokazano, odnosno čije postojanje je u velikom broju slučajeva i zvanično osporeno.⁹

Slično određenje ovog kriminala nalazimo i kod Dženkinsa i Majer-Katkina, gde se „satanistički“, odnosno „okultni“ kriminalitet definiše kao spektar protivpravnog ponašanja koji varira od vandalizma, do zlostavljanja dece i serijskih ubistava.¹⁰ Navedena definicija, kao i prethodna, ispravno sugerise brojnost i raznovrsnost krivičnih dela koja potpadaju pod kriminalitet povezan sa okultno-ritualnim aktivnostima.

Uvažavajući prednosti i mane upravo analiziranih definicija, možemo ponuditi svoj predlog nekolicine pravno usmerenih određenja. Oslanjajući se na rezultate naših dosadašnjih proučavanja, smatramo da nije primereno upotrebljavati odrednicu okultni kriminal, usled čega sugerisemo upotrebu opisnih i fleksibilnih kategorija, poput: krivična dela povezana sa okultizmom, kriminal sa elementima okultnog, kriminal povezan sa okultnim sadržajima i sl. Neke od ključnih odlika navedenog kriminaliteta jesu: brojnost i heterogenost njegovih pojava oblika, odnosno samih krivičnih dela koja se mogu pojaviti u konekciji sa okultnim sadržajima; odustvo samostalne pozitivnopravne egzistencije „okultnog kriminala“; nepotrebnost uvođenja novih inkriminacija i mogućnost suprotstavljanja putem postojećih zakonskih rešenja; neprikladnost izdvajanja kriminala po osnovu duhovno-verskog (u ovom slučaju, okultističkog) opredeljenja učinioca, odnosno po osnovu okultističkog ambijenta planiranja ili izvršenja krivičnog dela (protivnost ustavom garantovanim verskim slobodama i pravima, načelima verske jednakosti i zabrane verske diskriminacije)¹¹; nepostojanje preciznih granica za razdvajanje realno okultnih i pseudookultnih obeležja, kao i njihovih potkategorija i dr.¹² Usled rečenog, kao mnogo ispravnije rešenje nameće se

7 D. Perlmutter: *ibid*, p. 3.

8 Videti odrednicu „occult crime“ u: SRA, Glossary, *Truth Brings Light* (<http://www.answers.org/satan/sraglossary.html>, 11.08.2014).

9 Up. A. Matković: *op. cit*, str. 40 i d, str. 222. i d.

10 P. Jenkins, D. Maier-Katkin /1992/: *Satanism: Myth and Reality in a Contemporary Moral Panic, Crime, Law and Social Change*, Vol. 17, issue 1, p. 53.

11 Up: Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/2006; Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik RS, br. 22/2009.

12 A. Matković: *op. cit*, str. 278 i d.

izbegavanje odrednice okultni kriminal i drugih srodnih, kategoričkih određenja, uz primenu pomenutih načelnih, opisnih kategorija.

Prema striktno pravnoj definiciji, *krivično delo povezano sa okultizmom jeste svako krivično delo koje među svojim objektivnim ili subjektivnim obeležjima poseduje određene okultističke komponente*.¹³

Kao što se može uočiti, posledica nedovoljno pravno orijentisanih primarnih obeležja definisane pojave jeste ta da njena isključivo pravna definicija mora biti u velikoj meri generalizovana, kao i oslobođena svih drugih nepravni elemenata determinacije. Međutim, budući da se multidisciplinarno proučavanje ovog fenomena pokazuje kao najoptimalniji pristup, opravdano je ponuditi i proširenu definiciju koja osim pravnih, inkorporiše i pojedine važne elemente drugih disciplina.

Zauzimajući, dakle, nešto širu (mahom pravno-kriminološku) poziciju, krivična dela konektovana sa okultnim elementima mogu biti definisana kao *sva krivična dela koja osim pozitivnopravnih obeležja konkretne inkriminacije, poseduju i specifične odlike koje ukazuju na prisustvo određene okultističke komponente, pri čemu se ona može manifestovati među uzrocima i motivacionim činocima konkretnog zločina, u okviru metoda njegovog izvršenja, kao i unutar svih drugih subjektivnih i objektivnih okolnosti pri planiranju i izvršenju pojedinačnog krivičnog dela*.¹⁴

Shodno rečenom, *kriminal koji stoji u vezi sa okultizmom jeste heterogena i fleksibilna kategorija koja obuhvata sva krivična dela koja su na neki način i u ma kom stepenu povezana sa okultnim sadržajima*.¹⁵

2. PASIVNI SUBJEKTI I OBJEKTI RADNJE IZVRŠENJA

Kako se može uvideti iz upravo prikazanih definicija, kao i iz dostupnih primera iz sudske i kriminalističke prakse,¹⁶ kriminalitet povezan sa okultnim sadržajima, kao neformalna kategorija, može obuhvatiti veoma veliki broj krivičnih dela, koja neretko pokazuju izrazitu heterogenost. Pri tome ne postoji ograničenje obima ove kategorije na teorijskom planu, budući da se, hipotetički, unutar nje mogu svrstati sva krivična dela koja stoje u konekciji sa nekim vidom okultističkih sadržaja, nezavisno od vrste samog delikta. Samim tim, u okviru kriminaliteta povezanog sa okultizmom pojavljuju se brojni i raznoliki zaštitni objekti, kao i objekti i pasivni subjekti radnje izvršenja. Međutim, uprkos svemu rečenom, na osnovu u praksi zabeleženih slučajeva, može se uočiti da se određeni pasivni subjekti i objekti radnje izvršenja znatno frekventnije susreću u odnosu na ostale. Otuda je opravdano narednu analizu usredsrediti na sledeće četiri kategorije.

2.1. Čovek kao pasivni subjekat radnje izvršenja

U okviru grupe delikata kod kojih se kao pasivni subjekt pojavljuje čovek uočavaju se različiti oblici protivpravnog ponašanja koji stoje u vezi sa domenom okultizma. Njihova glavna zajednička karakteristika, dakle, jeste okolnost da je kod

13 A. Matković: *ibid*, str. 39.

14 A. Matković: *ibid*, str. 40.

15 A. Matković: *ibid*, str. 40.

16 Up. primere u: A. Matković: *ibid*, str. 127–214.

svih pasivni subjekat radnje izvršenja ljudsko biće. Ova krivična dela uperena su primarno protiv čovekovog života, njegovog telesnog integriteta i polne slobode. Polazeći od delikata sa realnim okultno-ritualnim obeležjima i fokusirajući se na polje savremenog okultizma, može se приметiti da se cilj ritualne prakse koja u sebi uključuje i izvršenje delikta, ukoliko se radi o istinskim okultističkim motivima izvršenja, iscrpljuje u zadovoljenju okultističkog dogmatskog i obrednog obrasca. U većini slučajeva, prinosi se kao žrtva ljudski život, odnosno ljudska krv (eventualno i pojedini delovi ljudskog tela), usled čega usmrćivanje ili povređivanje čoveka ima samo instrumentalnu ulogu. To upućuje na zaključak da radnja izvršenja delikta, po pravilu, ne bi trebala da uključuje elemente koje vode ka prekomernom povređivanju žrtve (tj. povređivanju mimo postavljenog okultističkog cilja), njenom mučenju ili zlostavljanju, odnosno zaživotnom ili posthumnom sakaćenju koji nemaju obredno-magijsku funkciju. U zavisnosti od namere učinilaca i vrste nastupelih posledica, najčešće je reč o nekom od sledećih krivičnih dela (prema Krivičnom zakoniku Republike Srbije):¹⁷ ubistvo (čl. 113 KZ), teško ubistvo (čl. 114 KZ), teška telesna povreda (čl. 121 KZ), laka telesna povreda (čl. 122 KZ). Međutim, u savremenoj okultističkoj i pseudookultističkoj praksi srazmerno se retko susreću navedeni oblici prinošenja ljudskih žrtava,¹⁸ usled čega su motivi izvršenja daleko brojniji, pri čemu i radnje izvršenja poprimaju raznovrsne pojavne oblike. Imajući rečeno u vidu, kriminalne aktivnosti navedene kategorije povezane sa okultnim/pseudookultnim sadržajima, osim malopre pomenutih krivičnih dela, mogu poprimiti i druge oblike. Primera radi: zlostavljanje i mučenje (čl. 137 KZ); silovanje (čl. 178 KZ), drugi delikti protiv polne slobode i dr. Osim pseudookultnih kriminalnih aktivnosti, i pojedini okultistički sistemi povezani sa tradicionalnim magijskim verovanjima predviđaju radnje koje, osim ubistva i telesnog povređivanja, mogu posedovati i obeležja krivičnog dela zlostavljanje i mučenje. Uvažavajući rečeno, može biti formirana sledeća klasifikacija: a. krivična dela kojima se napada život čoveka; b. krivična dela kojima se ugrožava njegov telesni integritet; c. krivična dela kojima se ugrožava njegov polni integritet.¹⁹

U bliskoj vezi sa pitanjem motiva, stoji i pitanje uračunljivosti učinilaca, shvaćeno kao pretpostavka krivične odgovornosti. Kako pokazuje analiza slučajeva iz prakse,²⁰ kada je krivično delo protiv života, telesnog ili polnog integriteta primarno motivisano istinskim uverenjem učinioca u određenu okultističku doktrinu, od-

17 Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 – ispr. 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014.

18 Nasuprot navodima isticanim u okviru savremene satanističke moralne panike. O ovom fenomenu up. npr: D. Nathan, M. Snedeker /2001/: *Satan's Silence: Ritual Abuse and the Making of a Modern American Witch Hunt* (second edition), Linkoln, *passim*; D. Bromley /1991/: *Satanism: The new cult scare*- in: *The Satanism Scare* (J. Richardson, J. Best, D. Bromley, eds.), Hawthorne, pp. 49 i d; S. Robbins /2002/: *Social and Cultural Forces were Partially Responsible for Satanic Panic*- in: *Satanism* (T. Roleff, ed.), San Diego, pp. 91. i d; J. Victor /2002/: *The Extent of Satanic Crime is Exaggerated*- in: *Satanism* (T. Roleff, ed.), San Diego, pp. 32–34.

19 Za detalje inkriminacija iz KZRS izdvojenih u ovome radu v: Z. Stojanović /2009/: *Komentar Krivičnog zakonika* (treće izdanje), Beograd, pp. 326 i d. Takođe, u istom izvoru v. odličnu analizu posvećenu granicama verskih sloboda i prava u pogledu tzv. „destruktivnih verskih sekti“ (str. 373–375).

20 Up. A. Matković: *op. cit.*, str. 129–224.

nosno u delotvornost obredne radnje u okviru koje se kažnjivo delo sprovodi, u najvećoj većini slučajeva reč je o neuračunljivim učiniocima, odnosno o učiniocima kod kojih je uračunljivost bila bitno smanjena u trenutku izvršenja zločina. Sa druge strane, kada je reč o uračunljivim učiniocima, primarni motiv za izvršenje opisanih krivičnih dela najčešće nije povezan sa okultizmom. U takvim situacijama, motivi vršenja delikata redovno se pronalaze u sasvim drugačijem domenu (primera radi: zadovoljenje različitih antisocijalnih sklonosti povezanih sa prisustvom psihopatskih, sadističkih i drugih patoloških crta ili poremećaja ličnosti; motivi povezani sa prisustvom različitih traumatskih doživljaja, iskustava zlostavljanja, zanemarivanja i sl; nepronalaženje prihvatljivog načina za zadovoljenje sopstvenih potreba; postojanje sukoba na relaciji učinioca i žrtve; želja za ostvarivanjem imovinske koristi primenom nasilja i dr).²¹ Argumenti za uspostavljanje veze između protivpravne radnje i okultizma tada se iscrpljuju na prisustvu određenih okultnih sadržaja u okviru izvršenja krivičnog dela, bez njihovog uticaja na primarne motivacione činioce. Osim toga, susreće se i karakterističan vid tzv. „pseudookultnog kriminala“, u kom slučaju se u opis krivičnog dela neosnovano unose obeležja okultizma. Ta pojava može da stoji u vezi sa misinterpretacijom činjeničnog stanja povodom izvršenog zločina (putem prenošenja glasina, u okviru medijskog senzacionalističkog izveštavanja, ali i u sklopu nedovoljno kvalitetno sprovedenih predistražnih i istražnih radnji). Međutim, u praksi se uočava i zastupljena tendencija unošenja objektivno nepostojećih okultnih elemenata u opis krivičnog dela od strane samog okrivljenog, u sklopu strategije njegove sudske odbrane (čime se nastoji izbeći krivična odgovornost na osnovu proglašenja neuračunljivosti).²²

Takođe, potrebno je razmotriti mogućnost isključenja protivpravnosti na osnovu pristanka oštećenog (žrtve). Uvažavajući sve opšte okolnosti u ovom smislu koje se tiču krivičnih dela protiv života, tela i polne slobode, treba posebno istaći da se, u kontekstu povezanosti citiranih dela sa okultizmom, isključenje protivpravnosti naročito aktuelizuje u pogledu sprovođenja pojedinih seksualnih, sadističkih ili sadomazohističkih okultističkih/pseudookultističkih rituala. Ukoliko „žrtva“ pristaje na sprovođenje inkriminisane radnje i ukoliko zakon to dopušta (primera radi: pojedini delikti protiv polne slobode), isključena je protivpravnost, te samim tim i odgovornost učinioca. Takođe, ukoliko se radi o krivičnim delima kod kojih se gonjenje preduzima po privatnoj tužbi (npr. laka telesna povreda), odnosno kada je za pokretanje postupka neophodno iniciranje od strane oštećenog (npr. određeni seksualni delikti) i ukoliko ne dođe do pomenute tužbe ili iniciranja krivičnog postupka, procesuiranje učinioca i u tim slučajevima izostaje.

Još jedno osetljivo pitanje jeste materija navođenja lica (po pravilu mlađih osoba) na autodestruktivno ponašanje – naročito na suicid. Kako pokazuju naša proučavanja, uprkos čestim navodima o uticaju okultnih sadržaja (osobito u okviru realnih ili pretpostavljenih „verskih sekti“) na izvršenje samoubistva njihovih članova, takva samoubistva su, po pravilu, motivisana sasvim drugačijim pobudama.²³ Pri

21 Slično zapažanje i u: J.E. Douglas, A.W. Burgess, A.G. Burgess, R.K. Ressler, *op. cit.*, p. 244.

22 V. analizu primera iz sudske prakse u: A. Matković: *op. cit.*, str. 129–224.

23 A. Matković: *ibid.*, str. 161–171. O uzrocima samoubistava pripadnika mlađe, mahom adolescentske populacije, među domaćim autorima up. npr: A. Jugović, M. Luković /2012/: Features

tome je izrazito upadljiva okolnost da lice koje izvršava autodestruktivni akt najčešće zapravo nije ni pripadnik neke okultističke grupacije.²⁴ Otuda, na prvom mestu, treba istaći da pitanje navođenja na samoubistvo i pomaganja pri njegovom izvršenju u kontekstu okultističkih sadržaja, nasuprot ustaljenom stereotipu, ima veoma ograničeno polje razmatranja. Međutim, dosadašnje istorijsko iskustvo ipak ukazuje na postojanje određenog broja okultno-kriminalnih grupa čiji članovi su izvršili suicid koji stoji u određenoj vezi sa pripadništvom toj grupi. U tom pogledu, izvršenje ili pokušaj samoubistva ne isključuju mogućnost krivične odgovornosti drugih lica koja su mogla doprineti donošenju odluke o suicidu ili njegovom izvršenju. Osnov za pravno kažnjavanje takvog ponašanja nalazi su u Krivičnom zakoniku u vidu krivičnog dela navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu (čl. 119 KZ RS). Ukoliko se u opisu autodestruktivnog akta može prepoznati neka od radnji koje su obuhvaćene stavovima I-V navedene inkriminacije, postoji osnov za pokretanje krivičnog postupka protiv lica koje je doprinelo, tj. pomoglo pri suicidu drugog lica, odnosno koje ga je podstrekavalo, pod uslovom da samoubistvo zaista bude učinjeno ili pokušano (objektivni uslov inkriminacije).

2.2. Životinje kao objekti radnje izvršenja

U oblasti okultizma (kako savremenog, tako i tradicionalnog), prinošenje životinja, životinjske krvi ili delova njihovog tela na žrtvu čini sastavni deo pojedinih rituala. U pogledu okultno-ritualnih aktivnosti koje u sebi uključuju ubijanje, povređivanje ili drugi vid zloupotrebe životinja, većina navedenih okolnosti iz prethodnog poglavlja, koje se tiču motiva i radnje izvršenja, mogu analogno biti primenjene i na ovom mestu. To se može objasniti okolnošću da žrtvovana životinja, zapravo, ima istu simboličku funkciju u okviru rituala kao i ljudska žrtva koja se prinosi. Samim tim, važno je ponovo naglasiti načelni, instrumentalni karakter usmrćivanja, odnosno povređivanja, podređen zadovoljenju okultističkog rituala. Međutim, kao i u prethodnom primeru, u praksi se susreću i različiti oblici pseudookultnih radnji koje mogu relativizovati navedenu instrumentalno-simboličku dimenziju prinošenja žrtve. Za razliku od prinošenja ljudskih žrtvi, ova pojava susreće se relativno češće u realnosti. Razmatrajući pitanje pravne dopuštenosti, primećuje se da neke od navedenih radnji zapravo ne poseduju obeležja protivpravnosti. One se, otuda, mogu svrstati u istu kategoriju sa drugim vidovima legalnog ubijanja životinja (primera radi: od strane odgajivača domaćih životinja, u industrijske svrhe, usmrćivanje različitih životinja koje se vode kao štetočine itd). Na osnovu analize rečene problematike, možemo formirati tri alternativno postavljena uslova čije zadovoljenje vodi ka nastanku protivpravnih obeležja: a. ubijanje ili zlostavljanje životinja koje pripa-

of suicide in young people, *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 11/1, pp. 169–177; J. Srdanović-Maraš, K. Kolundžija, O. Dukić, V. Šobot, J. Marković /2010/: Suicidal behaviour in adolescent psychiatric population, *Aktuelnosti iz neurologije, psihijatrije i graničnih područja*, 18/3, pp. 60–64; S. Ivanović-Kovačević, A. Dickov, G. Mišić-Pavkov /2005/: Family dysfunction in adolescents with suicidal behavior and in adolescents with conduct disorders, *Medicinski pregled*, 58, 5–6, pp. 240–244; P. Opalić /1996/: Suicide attempts and realized suicides in adolescence (social and clinical aspect), *Sociološki pregled*, 30/2, pp. 183–192.

24 A. Matković: *op. cit.*, str. 161–171.

daju nekoj od pravno zaštićenih vrsta; b. ubijanje životinja na način mimo onoga koji je propisan kao dopušten; c. zlostavljanje životinja. Ukoliko je ispunjen neki od njih, radi se o zloupotrebi životinja koja podleže pravnim sankcijama. Navedena materija regulisana je KZ-om Republike Srbije putem uvođenja inkriminacije ubijanje i zlostavljanje životinja (čl. 269 KZ) (pre izmene iz 2009. godine: ubijanje i mučenje životinja), kao i Zakonom o dobrobiti životinja.²⁵

2.3. Grobna parcela, grobno spomen obeležje, posmrtni ostaci

Kako pokazuje sudska praksa, razlozi za vršenje krivičnih dela čiji objekat izvršenja predstavljaju grobna parcela, grobno spomen obeležje, odnosno posmrtni ostaci mogu biti veoma raznorodni. Uzevši u obzir da slučajevi koji su relevantni za naše proučavanje (tj. delikti povezani sa okultizmom) predstavljaju samo neke od mogućih oblika protivpravnog ponašanja uperenog prema grobnom prostoru, za koje se čini da nije dovoljno proučeno u pravnoj literaturi ni na generalnom nivou, prvo će biti ponuđeno opšte razmatranje.

U slučaju kada je radnjom izvršenja izazvana posledica u vidu oštećenja ili uništenja grobnog mesta, spomen obeležja ili oduzimanja posmrtnih ostataka i drugih predmeta iz groba, može biti sporno koju inkriminaciju treba primeniti u konkretnoj situaciji. Takođe, neretko se pojavljuje i dilema u pogledu neformalne „potkategorije“ krivičnog dela o kome je reč (u smislu postojanja pojedinih prepoznatljivih tipova izvršenja krivičnih dela povezanih sa grobnim prostorom). Ključ za pravilnu kvalifikaciju, kao i za prepoznavanje opisanih dodatnih obeležja, smatramo, jeste uočavanje motiva izvršenja. Na osnovu istraživanja date materije, mogu se izdvojiti sledeći karakteristični motivi:

- a) povreda grobnog mesta radi oduzimanja predmeta (odnošenje delova spomen obeležja, oduzimanje novca ili predmeta od vrednosti pohranjenih unutar grobnog mesta, odnošenje posmrtnih ostataka);
- b) uništenje ili oštećenje spomen obeležja iz ličnog animoziteta prema pokojniku ili njegovoj porodici;
- c) skrnavljenje grobnih mesta kao opštevandalistički čin bez dodatnih motivacionih faktora;
- d) skrnavljenje motivisano ekstremističkim nacionalizmom, šovinizmom i/ili ksenofobijom;
- e) skrnavljenje motivisano religijskim ili antireligijskim pobudama.²⁶

25 Zakon o dobrobiti životinja, *Sl. glasnik RS*, br. 41/2009. O pravnoj zaštiti životinja u zakonodavstvu Srbije više u: S. Janković /2006/: Krivičnopravna zaštita životinja, *Pravni život*, tom I, 9/2006; A. Batričević /2010/: Dometi i implementacija Zakona o dobrobiti životinja u pravnom sistemu Republike Srbije, *Pravna riječ-časopis za pravnu teoriju i praksu*, god. VII, 23/2010, str. 353–365; A. Batričević, V. Batanjski /2014/: *Zaštita životinja u Srbiji-kaznenopravni i ekološki aspekti*, Beograd.

26 Potrebno je naglasiti da se u praksi susreću i kombinovani motivi navedenih kategorija. Jedna od veoma čestih kombinacija jeste fuzija stavova d) i e); međutim, ovakvi slučajevi, uprkos prisustvu religijskog motiva, nisu relevantni za tekuće proučavanje, budući da je njihov religiozni motivacioni faktor značajno drugačije prirode od onog kojim se bavi ovaj rad.

Ono što se odmah uočava, jeste da je za temu našeg istraživanja od nesumnjivog značaja tačka e); međutim, stav a), kako će biti pokazano, jednako je važan za tekuće proučavanje. Otuda će nastavak izlaganja biti fokusiran na ove dve kategorije.

Povreda grobnog mesta radi oduzimanja predmeta (u nameri ostvarenja protivpravne imovinske koristi ili iz drugih razloga) može se ispoljiti u različitim vidovima. Najfrekventniji oblik jeste odnošenje sastavnih delova nadgrobnih spomen obeležja (po pravilu predmeta od veće materijalne vrednosti). Međutim, susreću se i: oduzimanje novca i predmeta od vrednosti pohranjenih unutar grobnog prostora; oduzimanje posmrtnih ostataka. Kada je takva radnja motivisana okultističkim pobudama (pribavljanje delova tela pokojnika koji se imaju upotrebiti u okviru okultističkog rituala, odnosno u druge svrhe povezane sa okultističkim interesovanjima učinioca), reč je o tipu krivičnog dela koji je povezan sa okultizmom. Nedostatak delova tela pokojnika, uz isključenje drugih motiva za takav čin, predstavlja opravdan razlog za usmeravanje policijske istrage u pravcu potencijalno okultističkih motiva izvršenja. Ovde je veoma važno uočiti da, u zavisnosti od pravnog kvalifikovanja konkretne protivpravne radnje, oduzimanje nekih od navedenih predmeta može biti okarakterisano kao delikt protiv javnog reda i mira (povreda groba), dok u određenim situacijama ono biva okvalifikovano kao imovinski delikt. Analiza slučajeva iz prakse ukazuje da se tužilaštvo, po pravilu, opredeljuje za inkriminacije iz kategorije krivičnih dela protiv imovine u onim situacijama kada pasivni objekat radnje izvršenja jeste neki od predmeta koji imaju prateću funkciju pri spomen obeležju (to su, primera radi, pojedini manji ukrasi, metalna slova, vaze, postolja i držači za sveće, klupe, ograde i dr). Međutim, nekada se može raditi i o bitnim sastavnim delovima samog spomen obeležja (npr. biste, skulpture i dr). Tužilaštvo, po svemu sudeći, tada posebno ceni okolnost vrste oštećenja samog spomen obeležja, kao i pretpostavku da je oduzimanje predmeta izvršeno u cilju preprodaje ili ostvarivanja materijalne koristi drugim putem. Kod delikata koji su povezani sa okultističkim interesovanjima učinilaca, uobičajen oblik pravne kvalifikacije jeste opredeljivanje za kategoriju delikata protiv javnog reda i mira, odnosno za delo povreda groba.

Pravno nedozvoljeni akti motivisani religijskim ili antireligijskim pobudama takođe mogu imati više pojava oblika. Kao najrasprostranjeniji, susreću se vandalizmi motivisani verskim razlozima u sklopu šireg, versko-nacionalističkog istupanja. U njihovoj rasprostranjenosti i učestalosti ispoljavanja trebalo bi, kako se čini, tražiti jedan od razloga koji je motivisao zakonodavca da pomenute aktivnosti propiše kao jednu od radnji izvršenja posebnog oblika krivičnog dela izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti (čl. 317 st. 2 KZ). Kada ja reč o opisanim vandalskim aktima, kao pokretači na izvršenje zločina prepliću se osećanja netrpeljivosti po nacionalnoj i po verskoj osnovi. Pri tome pojava oblici mogu varirati:

- povreda grobnih mesta verskih i nacionalnih manjina od strane većinskog stanovništva date teritorije;
- inicijalno ili reakcionarno destruktivno delovanje pripadnika manjina usmereno prema grobnim mestima pripadnika većinske etničke ili verske kategorije;

- povreda grobnih mesta jedne nacije ili vere od strane pripadnika druge nacije ili vere jednako ili približno jednako zastupljene o određenoj sredini.²⁷

Budući da ovakvi motivi ne potpadaju pod temu ovog rada, njihovo bliže razmatranje će biti izostavljeno. Međutim, prikazanu podelu važno je imati u vidu prilikom proučavanja slučajeva iz prakse, budući da pravilno razumevanje motiva vršenja delikta presudno utiče na donošenje suda da li je konkretno krivično delo povrede groba zaista povezano sa okultističkim domenom, ili se radi o drugim činovima religijske, odnosno religijsko-nacionalne sadržine.

Potrebno je primarnu pažnju posvetiti potkategoriji koju možemo definisati kao: „povreda groba motivisana okultističkim ili antireligijskim pobudama“. Radnje koje inkorporiše izvršenje pomenute vrste krivičnog dela obuhvataju:

- a) Oštećenje ili uništenje nadgrobnog spomen obeležja (sa akcentom na sastavne delove koji poseduju religijsku konotaciju)²⁸
- b) Iskopavanje i/ ili odnošenje posmrtnih ostataka

Dakle, opredeljujući činilac na osnovu koga možemo motive izvršenja klasifikovati kao okultističke, odnosno okultističko-antireligijske, jeste ispunjenje jednog od dva navedena uslova. U prvom slučaju radi se o primarno antireligijskom činu koji najčešće nema za cilj zadovoljenje okultističke obredne prakse. Sa druge strane, radnje iskopavanja ili odnošenja posmrtnih ostataka imaju za cilj pribavljanje delova tela pokojnika koji se mogu koristiti u okviru magijskih rituala, ali takođe mogu imati čisto estetsku ili simboličku funkciju za lice koje ih pribavlja.

Kao prelazna kategorija susreće se izvršenje krivičnog dela povreda groba od strane učinilaca koji poseduju okultistička interesovanja, međutim čije radnje izvršenja ne upućuju na postojanje bliže konekcije između navedenih interesovanja i konkretnog krivičnog dela (primer: neselektivno uništavanje verskih spomenika (nezavisno od prisustva verskih simbola na njima) mimo okultističkog rituala i bez odnošenja ili drugog vida upotrebe posmrtnih ostataka). Ovakve okolnosti pri izvršenju upućuju na ranije ponuđenu kategoriju koju smo definisali kao povreda grobnog mesta kao opštevandalistički čin. Ipak, uzevši u obzir da pojedine subjektivne okolnosti (naročito interesovanja izvršilaca, njihovi stavovi, sistem vrednosti, životni stil, navike, obrasci ponašanja i dr) najčešće stoje u direktnoj vezi sa odabirom baš ove vrste krivičnog dela, sa izvesnom ogradom, opravdano je i njih klasifikovati među krivična dela povezana sa okultnim/pseudookultnim domenom.

Grobno mesto ili drugo mesto u kome se umrli sahranjuje, spomenik ili spomen-obeležje, predmeti koji se nalaze u grobu i na lešu, kao i posmrtni ostaci pokojnika mogu biti objekti radnje izvršenja različitih krivičnih dela. Ipak, najčešće u obzir dolazi primena zakonskih opisa dva krivična dela – povreda groba (čl. 354 KZ), propisano u okviru grupe krivičnih dela protiv javnog reda i mira i krađa (čl. 203 KZ), odnosno teška krađa (čl. 204 KZ), kao tipično imovinska krivična dela.

27 Svi opisani slučajevi naročito se intenziviraju prilikom zaoštavanja međusobnih odnosa stanovništva određene teritorije (sa kulminacijom tokom ratnih dejstava i drugih oružanih obračuna).

28 Radnja koju je potrebno zasebno istaći jeste ispisivanje grafita na grobnom prostoru. O pravnoj kvalifikaciji ove radnje up. vredna zapažanja Z. Stojanovića u: Z. Stojanović: *op. cit.*, str. 749.

Predmet krađe mogu biti leš, delovi leša, predmeti koji se nalaze na samom pokojniku, u njegovom telu (npr. zlatni zubi, proteze i sl) ili u grobu, pod uslovom da mogu biti u prometu i da imaju određenu vrednost.²⁹ Predmet krivičnog dela povreda groba mogu biti grobno mesto, drugo mesto u kome se umrli sahranjuje (čl. 354 st. 1 KZ) ili spomenik ili spomen-obeležje (čl. 354 st. 2 KZ). Propisano je kao materijalni delikt (zahteva se da je jednom od alternativno predviđenih radnji izvršenja, neovlašćeno preduzetih, na objektu radnje prouzrokovana povreda). Ako su tim krivičnim delom ostvarena obeležja nekog teže, predviđeno je da će se učinilac kazniti za to drugo krivično delo. To bi moglo biti krivično delo izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti (čl. 317 st. 2), kada se vrši sknavljenje spomenika, spomen-obeležja ili grobova u vezi sa nacionalnim ili verskim osećanjima. Takođe, može se primeniti i teški oblik krivičnog dela uništenja i oštećenja tuđe stvari (čl. 212 st. 3), kvalifikovan visinom prouzrokovane štete i vrstom predmeta koji se uništava ili oštećuje.

Oštećenjem ili uništenjem groba, sknavljenjem posmrtnih ostataka ili krađom predmeta iz groba ugrožava se mir pokojnika i povređuju imovinska prava njegovog naslednika, pri čemu se istovremeno na taj način, budući da umrli ne mogu biti subjekti prava ličnosti, narušava pijetet: napad koji je u suštini usmeren na uspomene na mrtve svojim posledicama pogađa njihove žive potomke.³⁰ U sklopu prava na pijetet, živi članovi porodice i potomci imaju pravo da zahtevaju da se poštuju porodične veze, njihova osećanja i sećanje na umrlog, u skladu sa članom 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i prema domaćem zakonodavstvu.³¹ S obzirom na to, trebalo bi izmeniti zakonski opis krivičnog dela iz člana 354. na takav način da obuhvati i druge objekte – posmrtne ostatke pokojnika. Jedan od primera uspešnog zakonskog regulisanja ove materije jeste član 332. Kaznenog zakona Republike Hrvatske, čijim stavom 2 se pruža zaštita i: telu pokojnika, delu tela, fetusu i pepelu umrle osobe.³²

2.4. Verski hramovi, verski spomenici i druga crkvena imovina

Kao i u slučaju krivičnih dela uperenih prema grobnom prostoru, radnje izvršenja ovih zločina takođe mogu biti preduzete prema različitim objektima. To su: verski hramovi, verski spomenici i crkvena imovina. Pod prvima podrazumevamo svaki objekat u kome se obavlja verska obredna praksa određene crkve ili verske zajednice. Verskim spomenicima u širem smislu mogu biti smatrana sva spomen obeležja koja poseduju primarnu versko-religijsku konotaciju i versko-religijski simbolizam. Iako crkvena imovina, generalno posmatrano, obuhvata svu pokretnu ili nepokretnu imovinu određene crkve ili verske zajednice, za potrebe ovog rada

29 N. Mrvić Petrović /2010/: *Krivično pravo – posebni deo*, Beograd, str. 189.

30 M. Kalodera /1941/: *Naknada neimovinske štete – rasprava iz komparativnoga prava*, Zagreb, str. 76; A. Finžgar /1988/: *Prava ličnosti*, Beograd, str. 145.

31 Iz obrazloženja Presude Apelacionog suda u Kragujevcu, Gž 1914/13 od 15. 8. 2013, u predmetu radi naknade štete zbog povrede groba (<http://www.kg.ap.sud.rs/gz-1914.13-radi-naknade-stete.html>, 27.01.2016).

32 Kazneni zakon Republike Hrvatske, *Narodne novine* 125/11, 144/12, 56/15, 61/15.

primarno će biti reči o pokretnoj imovini koja pripada određenoj verskoj organizaciji i koja je stacionirana unutar njenog verskog hrama ili drugog verskog objekta (odnosno na drugom mestu unutar istog zemljišnog poseda na kome se taj hram ili drugi verski objekat nalaze).

Karakteristične kažnjive radnje možemo klasifikovati po sledećem sistemu:

- a) imovinska krivična dela kojima je cilj oduzimanje crkvene pokretne imovine
- b) oštećenje ili uništenje verskih spomenika, hramova ili crkvene imovine kao čisto vandalistički čin bez specijalizovanih motivacionih faktora
- c) oštećenje ili oštećenje motivisano ekstremističkim nacionalizmom, šovinizmom i ksenofobijom
- d) oštećenje ili uništenje motivisano religijskim ili antireligijskim pobudama.

Za predmet ovog istraživanja, najrelevantnije su tačke a) i d).

Kao i prilikom analize slučajeva povrede grobnog mesta, kako bi se moglo sa pravom smatrati da se radi o pobudama izvršenja povezanim sa okultizmom, neophodno je prethodno utvrditi da li određeno krivično delo poseduje karakteristične odlike koje isključuju takve pobude.

Kada je reč o generalnom oduzimanju predmeta iz okvira crkvene imovine, ukoliko se radi o oduzimanju novca ili predmeta od veće vrednosti, razlozi izvršenja najčešće stoje u vezi sa opštim motivima oduzimanja tuđe stvari zarad ostvarivanja materijalne koristi (krivična dela krađa (čl. 203 KZ RS), teška krađa (čl. 204 KZ RS) i dr.). Sa druge strane, objekat oduzimanja koje je povezano sa okultističkim uverenjima učinioca najčešće jesu određeni predmeti koji se koriste u okviru verske službe, a koji mogu biti korišćeni i u okultističkim (po pravilu satanističkim) ritualima.³³ Dakle, ključne karakteristike pravno nedozvoljene radnje (koja stoji u konekciji sa okultističkim uverenjima ili interesovanjima izvršilaca) kada je objekat izvršenja crkvena imovina, jesu: a. oduzimanje predmeta nezavisno od visine njegove imovinske vrednosti (odsustvo namere pribavljanja imovinske koristi u užem smislu – primat lične vrednosti koju predmet ima za učinioca dela); b. mogućnost korišćenja predmeta u okviru okultističke obredne prakse, odnosno na drugi način koji zadovoljava okultistička uverenja ili interesovanja učinioca ili drugog lica. Iako sama radnja izvršenja, zavisno od konkretnih okolnosti, može odgovarati sadržini različitih dela iz kategorije imovinskih delikata, njenim osnovnim oblikom najčešće se ispunjavaju obeležja zakonskog opisa krivičnog dela oduzimanje tuđe stvari (čl. 211 KZ RS).

Izložene karakteristike protivpravnih radnji uperenih prema verskim objektima i spomenicima, odnosno crkvenoj pokretnoj imovini od velikog su značaja za pravno kvalifikovanje konkretne radnje. Mišljenja smo da bi okolnost koja se tiče motiva izvršioca (odsustvo namere da se stekne imovinska korist) trebala da presudno utiče na kvalifikaciju, usled čega se opredeljivanje za inkriminaciju oduzimanje tuđe stvari čini najcelishodnijim. Međutim, ova odluka u praksi ipak značajno zavisi od stava koji će zauzeti tužilac u konkretnom predmetu, usled čega treba očekivati i prime-

33 O tome više u A. Matković: *op. cit.*, str. 269–272.

nu drugih inkriminacija (pre svega, krivičnih dela krađa i teška krađa). Osim toga, prikazane karakteristike imaju važnu ulogu u okviru rasvetljavanja krivičnog dela, otkrivanja učinilaca i pravilnog razumevanja okolnosti izvršenja. Takođe, mogu biti od značaja i prilikom sudijskog odlučivanja (naročito u pogledu odmeravanja visine kazne učiniocu).

U pogledu krivičnih dela kojima je cilj uništenje ili oštećenje objekata ili imovine, uobičajeni motivi povezani su sa nacionalnom i/ili verskom netrpeljivošću. U tome smislu, potrebno je prvo odrediti:

- da li je protivpravnu radnju moguće objasniti pojedinih akutnim ili hroničnim verskim ili nacionalnim trvenjima u datoj sredini;
- da li u konkretnoj sredini postoji istorijat istovrsnih ispoljavanja netrpeljivosti između različitih nacija ili pripadnika različitih veroisповesti;
- da li su na mestu izvršenja (namenski ili nehотиčno) ostavljeni tragovi koji ukazuju na pobude verske, odnosno nacionalne prirode za izvršenje krivičnog dela.

Ukoliko se izvršenje krivičnog dela ne može objasniti nekim od navedenih faktora, ispunjeni su preduslovi za uvođenje hipoteze o mogućoj konekciji krivičnog dela sa okultističkom materijom.

Radnje kojima se oštećuju ili uništavaju verski spomenici, hramovi i crkvena imovina mogu biti sankcionisane primenom različitih inkriminacija. Upoređujući primere iz prakse sa odredbama KZ-a, uočava se da sledeće inkriminacije najviše odgovaraju zaštiti navedenih objekata izvršenja: uništenje i oštećenje tuđe stvari (čl. 212 KZ); izazivanje opšte opasnosti (čl. 278 KZ); izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti (čl. 317 st. 2 KZ).

FINALNI ZAKLJUČAK

Može se konstatovati da krivična dela povezana sa okultizmom pokazuju veliki diverzitet pojava oblika, pri čemu je njihova zastupljenost u praksi izrazito neujednačena. Proučavanje povezanosti kriminala i okultnih sadržaja ima značajnu funkciju iz kriminološke i kriminalističke perspektive, naročito u smislu formiranja tipologije učinilaca, prepoznavanja i istraživanja karakterističnih delikata, ambijenta njihovog planiranja i izvršenja i sl. Sa druge strane, konekcija krivičnih dela i okultizma u domenu prava uslovljena je okolnošću da li u konkretnom pravnom sistemu postoje specifične inkriminacije koje se dotiču materije okultizma i verskih kultova (*mala prohibita*),³⁴ ili se, što je najčešći slučaj, u ove svrhe primenjuju opšte inkriminacije (po modelu *mala in se*). U slučaju primene opštih propisa, veza sa krivičnim pravom u velikoj meri je posredna i zasniva se na analizi različitih subjektivnih i objektivnih obeležja pojedinačnog krivičnog dela. Pri tome se, među ostalim, kao naročito pravno značajna pojavljuju pitanja motiva i uračunljivosti učinioaca, od čije pravilne procene zavisi i sud o tome da li je reč o krivičnim delima sa

34 Up. analizu postojeće tzv. anti-kultne legislative u A. Matković, *op. cit.*, str. 78–114.

okultističkim ili pseudookultističkim elementima, što dalje može uticati na pravnu kvalifikaciju izvršenog zločina, na odlučivanje o krivici učinioca i na odabir vrste i odmeravanje visine kazne.

LITERATURA

- Batričević, A. /2010/: Dometi i implementacija Zakona o dobrobiti životinja u pravnom sistemu Republike Srbije, *Pravna riječ-časopis za pravnu teoriju i praksu*, god. VII, 23/2010 (pp. 353–365).
- Batričević, A, Batanjski, V. /2014/: *Zaštita životinja u Srbiji-kaznenopravni i ekološki aspekti*, Beograd.
- Bromley, D. /1991/: Satanism: The new cult scare- in: *The Satanism Scare* (J. Richardson, J. Best, D. Bromley, eds), Hawthorne (pp. 49–72).
- Douglas, J.E, Burgess, A.W, Burgess, A.G. Ressler, R.K. /2006/: *Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes* (second edition), San Francisco.
- Finžgar, A. /1988/: *Prava ličnosti*, Beograd.
- Ivanović-Kovačević, S, Dickov, A, Mišić-Pavkov, G. /2005/: Family dysfunction in adolescents with suicidal behavior and in adolescents with conduct disorders, *Medicinski pregled*, 58, 5–6 (pp. 240–244).
- Janković, S. /2006/: Krivičnopravna zaštita životinja, *Pravni život*, tom I, 9/2006 (pp. 705–720).
- Jenkins, P, Maier-Katkin, D. /1992/: Satanism: Myth and Reality in a Contemporary Moral Panic, *Crime, Law and Social Change*, Vol. 17, issue 1 (pp. 53–75).
- Jugović, A, Luković, M. /2012/: Features of suicide in young people, *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 11/1 (pp. 169–177).
- Kalođera, M. /1941/: *Naknada neimovinske štete- rasprava iz komparativnoga prava*, Zagreb.
- Lanning, K. /1989/: *Satanic, Occult, Ritualistic Crime: A Law Enforcement Perspective*, Quantic.
- Matković, A. /2016/: *Krivično-pravni aspekti okultnih ritualnih aktivnosti* (doktorska disertacija), Beograd.
- Mrvić Petrović, N. /2010/: *Krivično pravo – posebni deo*, Beograd.
- Nathan, D, Snedeker, M. /2001/: *Satan's Silence: Ritual Abuse and the Making of a Modern American Witch Hunt* (second edition), Linkoln.
- Olson-Raimer, G. /1990/: *Occult Crime: A Law Enforcement Primer*, Sacramento.
- Opalić, P. /1996/: Suicide attempts and realized suicides in adolescence (social and clinical aspect), *Sociološki pregled*, 30/2 (pp. 183–192).
- Perlmutter, D. /2004/: *Investigating Religious Terrorism and Ritualistic Crimes*, Boca Raton.
- Robbins, S. /2002/: Social and Cultural Forces were Partially Responsible for Satanic Panic- in: *Satanism* (T. Roleff, ed.), San Diego (pp. 91–103).
- SRA, Glossary, *Truth Brings Light* (<http://www.answers.org/satan/sraglossary.html>, 11.08.2014).
- Srdanović-Maraš, J, Kolundžija, K, Dukić, O, Šobot, V, Marković, J. /2010/: Suicidal behaviour in adolescent psychiatric population, *Aktuelnosti iz neurologije, psihijatrije i graničnih područja*, 18/3 (pp. 60–64).

- Stojanović, Z. /2009/: *Komentar Krivičnog zakonika* (treće izdanje), Beograd.
- Victor, J. /2002/: The Extent of Satanic Crime is Exaggerated- in: *Satanism* (T. Roleff, ed.), San Diego (pp. 32–49).

PROPISI

- Kazneni zakon Republike Hrvatske, *Narodne novine* 125/11, 144/12, 56/15, 61/15.
- Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 – ispr. 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014.
- Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/2006.
- Zakon o dobrobiti životinja, *Sl. glasnik RS*, br. 41/2009.
- Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik RS, br. 22/2009.

SUDSKI PREDMETI

- Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, Gž 1914/13 od 15.08.2013. (<http://www.kg.ap.sud.rs/gz-1914.13-radi-naknade-stete.html>, 27.01.2016).

Aleksandar Matković

CRIMINAL OFFENSES CONNECTED WITH THE OCCULT – TERM AND DEFINITION, PASSIVE SUBJECTS AND OBJECTS OF THE ACTS OF COMMISSION

SUMMARY

The first part of this paper consists of an analysis of term and definition of occult-related criminal offenses. After the presentation and critical review of existing definitions, author proposes several new, legal-oriented definitions. He concludes that the use of a term “occult crime” is not adequate. Instead of it, he suggests use of descriptive and flexible categories (not related to positive law), such as, for example: “offenses associated with the occult”, “crime with elements of the occult” and the like. Offense connected with the occult is defined as any offense which includes certain occult components among its objective or subjective characteristics. According to the broader definition, it is any offense that, in addition to its description based on a positive law, also has some specific characteristics which indicate the presence of a certain occult components, whereby those components can manifest themselves among the causes and motivational factors of that specific crime, within the method of execution, as well as within all other subjective and objective circumstances in the planning and execution of individual criminal act. Crime related to the occult is defined as a heterogeneous and flexible category which includes all criminal offenses that are in some way and at any level associated with occult content. The second part of this paper is dedicated to the discussion about the features of the four significant categories

of passive subjects and objects of the acts of commission: a. human being; b. animals; c. burial plot, gravestone, human remains; d. religious temples, religious monuments and other church property. In this section author analyses characteristics of all the above categories, the features of their specific subcategories, as well as typical criminal offenses related to the listed passive subjects or objects. Author points to the fact that the crime associated with the occult consists of numerous and various criminal offenses. Among other things, from this article can be concluded that, depending on the specific type of object of protection, as well as on the type of passive subjects and objects of the act of commission, there could be seen some regularities regarding the typical offenses with the elements of occult which are targeting certain passive subjects or objects. In terms of the chosen four categories, offenses that are occurring most frequently are the following. a. Human being: crimes against life and body (especially murder, aggravated murder, grievous bodily harm, light bodily injury etc); certain criminal offenses against the rights and freedoms of man and citizen; crimes against sexual freedom. b. Animals: killing and abuse of animals. c. Burial space: the crime of grave violations; some offenses against property (destruction or damage of other people's things, theft, seizure of property belonging to another); inciting national, racial and religious hatred and intolerance. d. Religious temples, monuments and other church property: different crimes against property; instigating national, racial and religious hatred and intolerance; causing general danger.

Key words: occultism, Satanism, occult crime, passive subjects, objects of the act of commission.